ECLI:LV:AT:2020:0206.C32247717.10.S
Lieta Nr. C32247717, SKC-96/2020
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2020.gada 6.februārī

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Zane Pētersone,
senatore Vanda Cīrule,
senators Aigars Strupišs
izskatīja rakstveida procesā lietu sakarā ar /pers. B/ kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 17.oktobra spriedumu /pers. B/ prasībā pret AS /Nosaukums A/ kasācijas tiesvedības ierosinātajā daļā par neizmantotā atvaļinājuma kompensācijas piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] /pers. B/ 2017.gada 22.septembrī cēla tiesā prasību, vēlāk to precizējot, pret AS /Nosaukums A/ par darba līguma uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu, darba tiesisko attiecību izbeigšanu, darba algas, atlaišanas pabalsta un kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu piedziņu.

/pers. B/ lūdz piedzīt kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu 942,11 *euro*, jo šādu summu viņa darba devēja AS /Nosaukums A/ nav viņam izmaksājusi pēc 2018.gada 8.septembrī /pers. B/ izsniegtā darba līguma uzteikuma.

[2] Atbildētāja AS /Nosaukums A/ iesniedza rakstveida paskaidrojumus, prasību neatzīstot un par atvaļinājuma kompensāciju norādot, ka ir izmaksājusi prasītājam visu kompensāciju par neizmantotajām 77 atvaļinājuma dienām par laiku no 2013.gada līdz 2017.gada 8.septembrim.

[3] Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 26.februāra spriedumu prasība apmierināta daļēji. Prasījums par atvaļinājuma kompensācijas piedziņu noraidīts ar turpmāk norādītajiem motīviem.

[3.1] Starp /pers. B/ kā darbinieku un AS /Nosaukums A/ kā darba devēju /datums/noslēgts darba līgums, saskaņā ar kuru prasītājs pieņemts darbā par /nosaukums/ nodaļas vadītāju, darba alga noteikta 1 189 *euro* mēnesī pēc nodokļu un citu maksājumu ieturēšanas. AS /Nosaukums A/ 2017.gada 8.septembrī darba līgumu uzteica.

[3.2] Pēc prasības celšanas un līdz lietas izskatīšanai atbildētāja izmaksāja prasītājam pienākošos kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu, arī samaksājot ienākuma nodokli valsts ienākumos. Prasītājs nav apstrīdējis ne atbildētājas iesniegto izmaksu aprēķinu, ne arī šo summu saņemšanas faktu.

[3.3] Aprēķinot saņemto un ieturēto atvaļinājuma kompensācijas apmēru, prasītājs ievērojis ieturētās Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas – darba ņēmēja un darba devēja daļas, bet nav ņēmis vērā visus ieturētos iedzīvotāju ienākuma nodokļus, tostarp par 2017.gada oktobri.

[4] Prasītājs/pers. B/ iesniedza apelācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to daļā, ar kuru prasība noraidīta.

[5] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 17.oktobra spriedumu prasība apmierināta daļēji. Tiesa nosprieda:

1) izbeigt darba tiesiskās attiecības starp AS /Nosaukums A/ un /pers. B/ no 2017.gada 8.septembra, pamatojoties uz Darba likuma 124.pantu;

2) noraidīt prasību daļā par darba tiesisko attiecību izbeigšanu, pamatojoties uz Darba likuma 100.panta piekto daļu, neizmaksātās darba algas, atvaļinājuma kompensācijas un atlaišanas pabalsta piedziņu;

3) piedzīt no AS /Nosaukums A/ valsts labā tiesas izdevumus.

Apgabaltiesa pievienojusies pirmās instances tiesas sprieduma motīviem un attiecībā uz neizmantotā atvaļinājuma kompensāciju papildus norādījusi šādus argumentus.

[5.1] Lietā ir pierādīts, ka atbildētāja izmaksājusi prasītājam atvaļinājuma kompensāciju 11 770,59 *euro* (pirms nodokļu nomaksas) par neizmantotajām 77 atvaļinājuma dienām.

[5.2] Atbildētājas pārstāvis tiesas sēdē pamatoti norādīja, ka prasītājs nav tiesīgs prasīt kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu par laiku pirms 2016.gada, jo šim prasījumam ir iestājies noilgums atbilstoši Darba likuma 31.panta pirmajai daļai.

[5.3] Savukārt Darba likuma 149.panta trešā daļa noteic, ka izņēmuma gadījumos, kad ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma piešķiršana darbiniekam pilnā apmērā kārtējā gadā var nelabvēlīgi ietekmēt parasto darba gaitu uzņēmumā, ar darbinieka rakstveida piekrišanu pieļaujams pārcelt atvaļinājuma daļu uz nākamo gadu. Šādā gadījumā atvaļinājuma daļa kārtējā gadā nedrīkst būt īsāka par divām nepārtrauktām kalendāra nedēļām. Pārcelto atvaļinājuma daļu pēc iespējas pievieno nākamā gada atvaļinājumam. Atvaļinājuma daļu var pārcelt tikai uz vienu gadu.

Judikatūrā norādīts, ka Darba likuma 149.panta trešajā daļā ietvertā imperatīvā rakstura norma par to, ka var pārcelt tikai atvaļinājuma daļu (ne vairāk kā divas nedēļas, ja atvaļinājums ir četras nedēļas) un ka to var pārcelt tikai uz vienu gadu, nozīmē, ka iepriekšējā darba posma atvaļinājuma daļa, kas nav izmantota tam sekojošajā nākamajā gadā, tiek zaudēta un anulējas, ja vien likumā noteiktajā kārtībā netiek celta prasība tiesā. Darbinieka tiesības saņemt kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu ir nesaraujami saistītas ar tiesībām saņemt neizmantoto atvaļinājumu; zūdot tiesībām uz reālu atvaļinājuma izmantošanu, zūd tiesības uz kompensāciju par to (*sk. Augstākās tiesas 2010.gada 10.novembra spriedumu lietā Nr. SKC?667/2010 un 2012.gada 7.marta spriedumu lietā Nr. SKC-363/2012*).

Līdz ar to /pers. B/ tiesības uz kompensāciju par visu neizmantoto atvaļinājumu par laika posmu no 2013.gada 11.marta līdz 2017.gada 17.septembrim nav absolūtas, un tās ir aprobežojamas atbilstoši minētajai normai ar ne vairāk kā sešām kalendārajām nedēļām. Tā kā no algu lapiņām izriet, ka laikā no 2017.gada marta līdz 2017.gada septembrim prasītājs ir izmantojis deviņas atvaļinājuma dienas, tad kompensācija par neizmantoto atvaļinājumu par laiku no 2016.gada 11.marta līdz 2017.gada 17.septembrim bija aprēķināma par 30 kalendārajām dienām.

[6] Prasītājs/pers. B/ iesniedza kasācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to pilnā apjomā. Attiecībā uz neizmantotā atvaļinājuma kompensāciju norādīti šādi argumenti.

[6.1] Tiesa nepamatoti noraidījusi prasību daļā par neizmaksātās kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu piedziņu 805,73 *euro* (kompensācijas apmērs tika precizēts 2018.gada 15.augusta aprēķinā), jo kļūdaini piemērojusi Darba likuma 149.panta trešo daļu. Minētā norma nenoteic, ka neizmaksātās atvaļinājuma kompensācijas piedziņa ir ierobežota ar sešām kalendārajām nedēļām.

[6.2] Pusēm nav strīda par atvaļinājuma dienu skaitu, kas būtu apmaksājamas – tās sakrīt abu pušu aprēķinos. Strīds ir par vidējās izpeļņas aprēķinu, kas ir atvaļinājuma naudas izmaksas pamatā, taču šos apstākļus tiesa pretēji Civilprocesa likuma 193.panta piektās daļas noteikumiem nav vērtējusi, vienlaikus pārkāpjot arī Civilprocesa likuma 96.panta piekto daļu.

[7] Ar Senāta senatoru kolēģijas 2019.gada 20.marta rīcības sēdes lēmumu ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar /pers. B/ kasācijas sūdzību par apgabaltiesas spriedumu daļā, ar kuru noraidīts prasījums par kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu piedziņu, bet pārējā daļā atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību.

Motīvu daļa

[8] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 473.panta pirmo daļu pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz kasācijas sūdzībā minētajiem argumentiem par sprieduma daļu, par kuru ierosināta kasācijas tiesvedība, Senāts atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums šajā daļā par neizmantotā atvaļinājuma kompensāciju ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā.

[9] Senāts atzīst par pamatotu kasācijas sūdzības iesniedzēja argumentu, ka apelācijas instances tiesa ir nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Darba likuma 149.panta normas.

[9.1] Apgabaltiesa, atzīstot, ka /pers. B/ tiesības prasīt kompensāciju par visu neizmantoto atvaļinājumu par laika posmu no 2013.gada 11.marta līdz 2017.gada 17.septembrim ir aprobežojamas ar sešām kalendārajām nedēļām, ir kļūdaini atsaukusies uz Darba likuma 149.panta trešo daļu un Senāta spriedumiem lietās Nr. SKC/-/667/2010 un Nr. SKC/-/363/2012 atrauti no tā paša panta piektās daļas.

Apgabaltiesa nav ņēmusi vērā, ka darbinieka tiesības uz neizmantotā atvaļinājuma atlīdzināšanu naudā primāri nosaka Civilprocesa likuma 149.panta piektā daļa, saskaņā ar kuru ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma atlīdzināšana naudā nav pieļaujama, izņemot gadījumus, kad darba tiesiskās attiecības tiek izbeigtas un darbinieks ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu nav izmantojis. Darba devējam ir pienākums izmaksāt atlīdzību par visu periodu, par kuru darbinieks nav izmantojis ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu.

Darba likuma 149.panta piektā daļa ar iepriekš minēto otro teikumu papildināta ar likuma 2014.gada 23.oktobra grozījumiem, kas stājās spēkā 2015.gada 1.janvārī, un tātad šī norma bija piemērojama /pers. B/ atlaišanas dienā 2017.gada 8.septembrī. Līdz ar to tiesa nav piemērojusi to likuma normu, kura bija jāpiemēro, izlemjot jautājumu par neizmantotā atvaļinājuma kompensācijas piedziņu.

Ar minētajiem Darba likuma 149.panta piektās daļas grozījumiem likumdevējs precizējis darbinieka tiesības uz atlīdzību par visu periodu, par kuru darbinieks nav izmantojis ikgadējo atvaļinājumu. Tādēļ apgabaltiesai nebija pamata piemērot vienīgi Darba likuma 149.panta trešo daļu un Senāta judikatūru par iepriekšējās – kopš 2015.gada 1.janvāra spēkā neesošās – Darba likuma 149.panta redakcijas iztulkošanu, kura, stājoties spēkā jaunajam regulējumam, savu nozīmi bija zaudējusi, uz ko jau ir norādīts jaunākajā judikatūrā (*sk. Senāta 2019.gada 6.februāra sprieduma lietā Nr. SKC-340/2019 (C30411017) 10.punktu, 2019.gada 29.marta sprieduma lietā Nr. SKC?62/2019 (C30585615) 7.1.punktu*).

[9.2] Vienlaikus Senāts norāda, ka, tā kā Darba likumā ir transponētas Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 4.novembra direktīvas 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem (turpmāk – Direktīva 2003/88/EK) normas, tad Darba likuma 149.panta piektās daļas iztulkošanā ņemamas vērā Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) judikatūras atziņas par Direktīvas 2003/88/EK 7.panta 1. un 2.punkta interpretāciju.

Proti, EST ir norādījusi uz nepieciešamību pārliecināties, ka tiesību normu piemērošana neizraisa darba ņēmēja iegūto tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu zaudēšanu, ja viņam nebija faktiskas iespējas izmantot šīs tiesības (*sk. EST 2018.gada 6.novembra sprieduma lietā Kreuziger, C?619/16, ECLI:EU:C:2018:872, 45.punktu*).

Savukārt ikviena Direktīvas 2003/88/EK 7.panta interpretācija, kas mudinātu darba ņēmēju apzināti atturēties no viņa ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma izmantošanas piemērojamā atsauces vai atļautās pārcelšanas laikposmā, lai palielinātu savu darba samaksu, izbeidzot darba attiecības, būtu nesaderīga ar tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu ieviešanas mērķiem (*sk. EST 2018.gada 6.novembra sprieduma lietā Kreuziger, C?619/16, ECLI:EU:C:2018:872, 49., 55.punktu, 2018.gada 6.novembra sprieduma lietā Max-Planck-Gesellschaft zur Forderung der Wissenschaften, C?684/16, ECLI:EU:C:2018:874, 48.punktu*).

EST uzsvērusi, ka, ņemot vērā tiesību uz ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu obligāto raksturu un lai nodrošinātu Direktīvas 2003/88/EK 7.panta lietderīgo iedarbību praksē, ir jānodrošina, ka darba ņēmējam faktiski ir iespēja izmantot šo atvaļinājumu, vajadzības gadījumā formāli mudinot to darīt un precīzi un savlaicīgi viņu informējot par to, ka tad, ja viņš to neizmantos, tas tiks zaudēts atsauces laikposma vai atļautā pārcelšanas laikposma beigās, vai arī darba attiecību beigās, ja tās izbeidzas šajā laikposmā. Ja darba devējs nevar pierādīt, ka ir atbilstoši rūpējies, lai darba ņēmējs faktiski varētu izmantot ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, uz ko viņam bija tiesības, ir jāuzskata, ka tiesību uz minēto atvaļinājumu izbeigšanās un darba attiecību izbeigšanās gadījumā attiecīga finansiālās kompensācijas nesamaksāšana par neizmanto ikgadējo atvaļinājumu attiecīgi nav saderīga ar Direktīvas 2003/88 7.panta 1. un 2.punktu. Tomēr, ja darba devējs spēj iesniegt pierādījumus šajā ziņā, kas ir viņa pienākums, un līdz ar to šķiet, ka darba ņēmējs neizmanto savu ikgadējo atvaļinājumu apzināti, zinādams, kādas tam būs sekas pēc tam, kad viņam ir bijusi iespēja faktiski izmantot savas tiesības uz šo atvaļinājumu, Direktīvas 2003/88/EK 7.panta 1. un 2.punktam pretrunā nav ne šo tiesību zudums gadījumā, ja darba attiecības tiek izbeigtas, ne attiecīgi finansiālas kompensācijas par neizmantoto ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu neesība (*sk. EST 2018.gada 6.novembra sprieduma lietā Kreuziger, C?619/16, ECLI:EU:C:2018:872, 52.-54.punktu, 2018.gada 6.novembra sprieduma lietā Max-Planck-Gesellschaft zur Forderung der Wissenschaften, C?684/16, ECLI:EU:C:2018:874, 45.-47.punktu*).

[9.3] Līdz ar to tiesai, noskaidrojot, vai darbiniekam pienākas kompensācija ne tikai par faktiski pieejamām atvaļinājuma dienām, bet arī par pārējām faktiski neizmantotajām atvaļinājuma dienām ilgākā laika posmā, Darba likuma 149.panta piektā daļa ir jāpiemēro atbilstoši iepriekšminētajām EST atziņām un, ņemot vērā tajās izskaidroto pierādīšanas pienākuma sadalījumu starp darba devēju un darbinieku, jāvērtē, vai darbiniekam bija faktiska iespēja atvaļinājumu izmantot un vai darba devējs ir vērsis darbinieka uzmanību uz atvaļinājuma neizmantošanas sekām. Uz šādu tiesas pienākumu jau norādīts arī Senāta 2019.gada 29.marta spriedumā lietā Nr. SKC-62/2019 (C30585615) (*sk. sprieduma 7.3. un 7.4.punktu*).

[10] Senāts piekrīt kasācijas sūdzības iesniedzēja argumentam, ka apelācijas instances tiesa nav vērtējusi pušu iesniegtos atvaļinājuma kompensācijas aprēķinus, lai gan pusēm tieši par šo jautājumu pastāv strīds.

[10.1] Atbildētāja pati ir norādījusi, ka ir izmaksājusi /pers. B/ pienākošos kompensāciju par 77 neizmantotajām atvaļinājuma dienām (*sk. lietas*

1.sējuma 56.-57., 104.-105.lapu), un arī prasītājs piekritis šim dienu skaitam (*sk. lietas 1.sējuma 190.lapu*). Taču prasītājs, iesniedzot savu aprēķinu, norādījis, ka atbildētāja nepareizi aprēķinājusi atvaļinājuma kompensācijas bāzi – vidējo izpeļņu, neņemot vērā dienas, kad prasītājs atradās atvaļinājumā vai viņam bija darba nespēja.

Arī apelācijas sūdzībā /pers. B/ izvirzījis argumentu tieši par aprēķinu pareizību.

[10.2] Senāts ir daudzkārt norādījis, ka apelācijas instances tiesai, piemērojot Civilprocesa likuma 432.panta piektās daļas normas par pievienošanos pirmās instances tiesas sprieduma motīviem, ir pienākums sniegt atbildes uz būtiskiem apelācijas sūdzības argumentiem, kā arī norādīt pamatojumu, ja apelācijas sūdzības argumenti tiek noraidīti (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2014.gada 6.februāra spriedumu lietā Nr. SKC? 109/2014 (C04225008)*, *2015.gada 3.novembra sprieduma lietā Nr. SKC-162/2015 (C26076411) 8.5.punktu, 2018.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-422/2018 (C30581816) 9.4.punktu, 2018.gada 29.jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-161/2018 (C40077715) 9.4.punktu*).

[10.3] Senāts atzīst, ka pārbaudāmais spriedums iepriekš minētajām prasībām neatbilst, jo tajā nav vērtējuma prasītāja argumentiem par kompensācijas aprēķināšanas pareizību, kas ir Civilprocesa likuma 193.panta piektās daļas un Civilprocesa likuma 432.panta piektās daļas pārkāpums.

[11] Senāta ieskatā iepriekš izklāstīto argumentu kopums ļauj secināt, ka konstatētie trūkumi materiālo tiesību normu iztulkošanā un piemērošanā un procesuālie pārkāpumi lietai nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā, novērtēšanā un spriedumā izdarīto secinājumu pamatošanā vērtējami kā tādi, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas daļā par neizmantotā atvaļinājuma kompensācijas piedziņu. Tas dod pamatu sprieduma atcelšanai šajā daļā.

[12] Lai gan apsvērums par noilgumu nav norādīts kasācijas sūdzībā un tādēļ nevar kalpot par pamatu sprieduma atcelšanai, Senāts *obiter dictum* norāda, ka apgabaltiesa nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Darba likuma 31.pantu par prasības noilgumu.

Lai gan tiesa vispārīgi pareizi norādījusi, ka saskaņā ar minētā panta pirmo daļu visi prasījumi, kas izriet no darba tiesiskajām attiecībām, noilgst divu gadu laikā, ja likumā nav noteikts īsāks noilguma termiņš, tomēr tiesa nav pievērsusi uzmanību noilguma termiņa skaitīšanas sākumam atbilstoši Civillikuma 1896.pantam, saskaņā ar kuru noilgums sāk tecēt ar to dienu, kurā prasījums ir tā nodibināts, ka pret parādnieku, kas nav izpildījis savu pienākumu, nekavējoties var celt prasību.

Attiecībā uz Darba likuma 31.panta pirmajā daļā noteikto noilgumu minētā panta otrajā daļā papildus norādīts: ja darba devējam bija pienākums izsniegt darbiniekam rakstveida aprēķinu, šā panta pirmajā daļā noteiktais noilguma termiņš sākas ar aprēķina izsniegšanas dienu, bet, ja darba devējs aprēķinu neizsniedz, attiecīgais prasījums noilgst triju gadu laikā no dienas, kad aprēķins bija jāizsniedz.

Atbilstoši Darba likuma 149.panta piektajai daļai darbiniekam atlīdzība par neizmantoto atvaļinājumu pienākas vienīgi darba tiesisko attiecību izbeigšanas gadījumā. Saskaņā ar Darba likuma 128.panta pirmās daļas pirmo teikumu, atlaižot darbinieku no darba, visas naudas summas, kas viņam pienākas no darba devēja, izmaksājamas (tātad aprēķins izsniedzams) atlaišanas dienā.

Uzteikums /pers. B/ izsniegts 2017.gada 8.septembrī, kā darba tiesisko attiecību izbeigšanas datumu norādot to pašu dienu. Tātad tiesības prasīt kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu darbiniekam radās tikai no šī brīža. Prasība iesniegta tiesā jau 2017.gada 22.septembrī, līdz ar to tiesa nepamatoti konstatējusi prasības celšanas noilguma iestāšanos.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu un 475.pantu, Senāts

nosprieda

atcelt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 17.oktobra spriedumu daļā, ar kuru noraidīts prasījums par neizmantotā atvaļinājuma kompensācijas piedziņu, un nodot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai.

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore referente	Z. Pētersone
Senatore	V. Cīrule
Senators	A. Strupišs